

BETYR VANNKVALITETEN I NÆRMILJØET NOE FOR DEG?

Vi fikk fra 2007 en ny "Vannforskrift" som sier at alt norsk vann skal ha god økologisk og god kjemisk tilstand innen 2021. For å nå målet i vannforskriften skal alle vannforekomster undersøkes. Det skal fastsettes miljømål og pekes ut nødvendige tiltak for å bedre vannkvaliteten der det er nødvendig. For hvert vannområde skal det lages forvaltningsplaner. Lokal medvirkning og helhetlig vannforvaltning er sentrale stikkord. Vannområde Mjøsa omfatter hele Gudbrandsdalen, deler av kommunene Vang og Øystre Slidre og alle kommunene rundt Mjøsa. Mjøsvassdraget hører til Vannregion Glomma/Indre Oslofjord.

Kort historikk

Hyppige algeoppblomstringer i Mjøsa på 60- og 70-tallet førte til en rekke problemer for brukerne av vannet. Ved gjennomføringen av de to Mjøsaksjonene på 70- og 80-tallet ble vannkvaliteten i Mjøsa betydelig forbedret. Tiltakene var rettet mot kommunalt avløp, landbruk og spredt bosetting. På 70-tallet startet man å systematisk overvåke vannkvaliteten i Mjøsa med tilløpselver. Det ble gjennomført årlige undersøkelser, og slik fikk vi dokumentasjon på endringene i vannkvaliteten før, under og etter Mjøsaksjonen. Overvåkingen gjennomføres i dag av *Vassdragsforbundet for Mjøsa med tilløpselver*. Den biologiske/økologiske tilstanden i Norges største innsjø karakteriseres nå som nær akseptabel. Selv om Mjøsaksjonene har gitt gode resultater, er det fortsatt behov for et sterkt fokus på forurensningen av vassdraget.

Det er mange brukerinteresser i vassdraget

Tiltak i landbruket

Hoveddelen av fosfortilførselen til vassdraget kommer fra jordbruk og spredt bosetting. Fosfor er det næringsstoffet som har størst betydning for algevekst i ferskvann. Det er et mål å redusere både fosfor- og nitrogenavrenningen. Økte konsentrasjoner av nitrogen kan gi endringer i artssammensetningen når det gjelder alger og vannplanter. Hvilke tiltak som er aktuelle for å redusere forurensningen, vil blant annet variere med om man driver med husdyr eller åkerbruk, hva man dyrker, lokal topografi og jordart.

De viktigste tiltakene for å redusere tilførsler av næringsstoffer og jordpartikler fra landbruket er

- Gjødsling ut fra oppsatt gjødslingsplan
- Riktig lagring og bruk av husdyrgjødsel
- Utsatt/ redusert jordarbeiding
- Hydrotekniske tiltak
- Grassoner langs vassdrag og grasdekte vannveier
- Vegetasjonssoner
- Fangdammer

Gjødsling ut fra oppsatt gjødslingsplan

God gjødslingsplanlegging er et viktig tiltak for å tilpasse gjødslingen til de ulike vekstenes næringsbehov og for å oppnå gode avlinger med høy kvalitet. Gjødslingsplanen må settes opp ut fra realistiske anslag for avling og følge endringer i gjødslingsnormer. Næringsstoffer som ikke blir tatt opp av plantene i løpet av vekstsesongen, kan gå tapt og ha uheldige konsekvenser for miljøet.

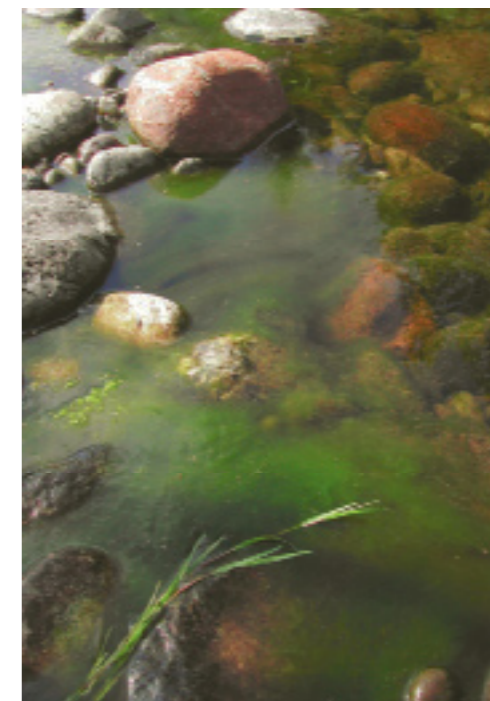

Foto: Ola Hegge (FMOP)

Riktig lagring og bruk av husdyrgjødsel

Husdyrgjødsel er en viktig ressurs og inneholder de fleste næringsstoffer som plantene trenger. Spredning av husdyrgjødsel utgjør også en betydelig risiko for tap av næringsstoffer. Risikoen er størst rett etter spredning. Spredning av husdyrgjødsel bør derfor skje i vår- og sommermånedene når sjansen for avrenning er liten, samtidig som plantene har et aktivt næringsopptak. Best og sikrest effekt får en ved å spre begrensede mengder på stort areal. Dersom gjødsla skal moldes ned, må dette skje så raskt som mulig.

Mange gjødsellagre ble utbedret under Mjøsaksjonene for 25 – 30 år siden. Det er nå stort behov for ny kontroll og vedlikehold av gjødselporter. De siste årene har det vært flere tilfeller av at porter har gått i stykker og ført til store utslipp. Gjødselkjellere kan være så mangelfulle at det er fare for dyr, mennesker og miljø.

Det er viktig å foreta jevnlig egenkontroll av lager og inspeksjonskum til dreneringen rundt gjødsellageret. Gjødsellageret bør også tømmes og kontrolleres fra innsiden ved mistanke om mangler, eller ca hvert 5. år. Ved utendørs drift på talle/utegarder må gjødsla fjernes regelmessig, og drifta må innrettes slik at den utgjør minst mulig fare for forurensning.

Utsatt/ redusert jordarbeiding

Utsatt jordarbeiding (ikke høstpløying) er av de enkelttiltakene som bidrar mest til redusert jorderosjon og redusert tap av næringsstoffer fra kornarealene. Primært ønskes jordarbeiding flyttet fra høst til vår, da dette gir størst effekt. Eventuelt kan man ha redusert jordarbeiding om høsten, eller helst om våren. Redusert jordarbeiding har også viktige tilleggseffekter:

- Stubb eller planterester på jordoverflaten beskytter jorda mot regn og rennende vann
- Økt innhold av organisk materiale i matjordlaget øker stabiliteten til jordaggregatene
- Økt biologisk aktivitet med påfølgende bedret jordstruktur i matjordlaget
- Redusert trafikk på arealene fører til mindre risiko for pakkingskader

Hydrotekniske tiltak

Under samlebetegnelsen hydrotekniske tiltak inngår tiltak rundt kummer og grøfteutløp, og avskjæringsgrøfter for å hindre at vann fra bakenforliggende areal kommer inn på jordet. Til tross for at det er utført mye vedlikehold og oppdatering av disse anleggene, er det fortsatt behov for tiltak. Klimaendringer med større svingninger i temperatur og nedbør vil også kunne øke behovet for tiltak.

Grassoner langs vassdrag og grasdekte vannveier

Relativt små arealer på et jorde kan stå for en meget stor del av jorderosjonen, spesielt gjelder dette når mye overflatevann renner i forsengkninger. Grasdekte vannveier med tilsåing med gras i vannførende og erosjonsutsatte forsengkninger, er et meget viktig tiltak. For åpenåkerarealer som ligger i utsatte områder langs bekker, elver og innsjøer, bør man også vurdere å anlegge langsgående grassoner.

Vegetasjonssoner

Vegetasjonssoner er belter med vegetasjon (trær, busker og urter) som enten finnes naturlig eller anlegges langs vassdrag. Nyere forskning har vist at vegetasjonssoner har svært god renseeffekt på næringsstoffer, jordpartikler og partikkelbundne plantevernmidler. En godt utviklet sone bidrar også til at bekkekanten "armeres" og erosjon reduseres, og den bidrar med føde til vannlevende organismer i form av blader og insekter. Vegetasjonssoner markerer landskapsdragene og beriker kulturlandskapet visuelt.

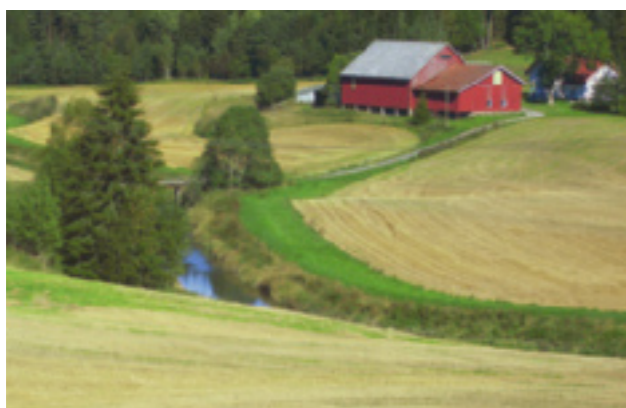

Foto: Helga Gunnarsdóttir (MORSA)

Fangdammer

Fangdammer anlegges i bekker som drenerer jordbruksarealer, og fanger opp jordpartikler og næringsstoffer etter at disse har havnet i vassdraget. Før man anlegger fangdam bør det gjennomføres nødvendige erosjonsforebyggende tiltak inne på jordet. Fangdammer vil i tillegg til å samle opp jord og næringsstoffer bidra til større variasjon i jordbrukets kulturlandskap og økt biologisk mangfold. Fangdammer kan også bidra til at plantevernmidler som er bundet til jordpartikler holdes tilbake.

Miljøplan

Alle landbruksforetak skal ha en miljøplan. Miljøplanen er et godt hjelpemiddel for den enkelte gårdbruker til å planlegge, gjennomføre og dokumentere miljøtiltak på gården – også for tiltak knyttet til erosjon og avrenning av næringsstoffer. Gjødslingsplan og sprøytejournal inngår som vesentlige deler i miljøplanen. I tillegg skal viktige miljøelementer, blant annet arealer med stor risiko for tap av jord og næringsstoffer, registreres på kart. Den årlige "sjekklista" er vesentlig for å kontrollere hvordan foretaket etterkommer viktige miljøkrav.

Vassdragsforbundet for Mjøsa med tilløpselver

ble stiftet 31. mars 2003, etter at staten på 90-tallet reduserte sitt engasjement i den landsomfattende vannovervåkingen og ønsket en større lokal innsats, både organisatorisk og økonomisk. Man så for seg en ny overvåkingsmodell tilpasset EUs "Rammedirektiv for vann" med prinsippet om at forurenser betaler, også for kontroll og overvåking av sine vassdragsressurser.

Vassdragsforbundet er en ideell stiftelse basert på frivillig medlemskap og med stor lokal deltagelse og engasjement. Medlemmene er 20 kommuner rundt Mjøsa og i Gudbrandsdalen, Fylkesmennene i Oppland og Hedmark, de to fylkeskommunene, regulanten (Glommens og Laagens Brukseierforening), 31 næringslivsbedrifter og organisasjoner med mjøstilknytning, samt 11 støtte-medlemmer. Forbundets aktivitet er finansiert gjennom bidrag fra medlemmene.

Vassdragsforbundets oppgaver er å

- finansiere, gjennomføre og rapportere årlig tilstandsovervåking
- fastsette miljømål for Mjøsa og tilløpselvene
- foreslå tiltak for at miljømålene kan nås
- koordinere og samordne andre undersøkelser i vassdraget
- drive informasjons- og motivasjonsarbeid
- forestå spesielle undersøkelser etter behov

Fra og med 2009 er Vassdragsforbundet et vannområdeutvalg for Vannområde Mjøsa (Mjøsa og hele nedbørsfeltet).

Vår rolle vil være å gjennomføre vesentlige deler av det praktiske arbeidet på lokalt nivå ved å bidra til

- karakteriseringsarbeidet
- utarbeidelse av miljømål
- tiltaksutredninger
- kost-/nyttvurderinger og prioritering av tiltak
- utarbeidelse og gjennomføring av overvåkingsprogram
- utarbeidelse av vassdragsplan som innspill til regional plan
- legge til rette for lokal medvirkning

Vassdragsforbundet for Mjøsa med tilløpselver
c/o Fylkesmannen i Oppland
Serviceboks
2626 Lillehammer

Daglig leder Odd Henning Stuen
tlf.: 61 26 61 37 / 950 59 073
e-post: ohs@fmop.no

Mer informasjon på www.vassdragsforbundet.no og www.vannportalen.no

Rent vann i Mjøsa

- Fortsatt behov for tiltak i landbruket -

Foto: Odd Henning Stuen

Utarbeidet av Vassdragsforbundet for Mjøsa med tilløpselver,
med støtte fra landbruksavdelingene hos Fylkesmennene
i Oppland og Hedmark.

Februar 2009